

УДК 721.05

Ю. О. БІЛОУС

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОЗИЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА МИСТЕЦЬКИХ ЦЕНТРІВ В КОНТЕКСТІ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ

Досліджено особливості формування експозиційного середовища в контексті системного аналізу. Розглянуто застосування системного аналізу в архітектурі. Складено модель інтегрального формоутворення експозиційного середовища. Визначено основні елементи впливу на формування експозиційного середовища, які висвітлені в декомпозиції системи.

експозиційне середовище, системний аналіз, архітектура

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний стан системних уявлень сформований таким чином, щоб наблизитися до вирішення різноманітних задач завдяки системному аналізу, суть якого полягає в необхідності дослідження будь-якої проблеми в нерозривній єдності з цілим. В даному випадку під цілим ми розглядаємо експозиційне середовище мистецьких центрів, формування якого відбувається під впливом різних елементів, які варто розглянути з позиції системного аналізу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження архітектури в контексті системних ідей зустрічається у працях вітчизняних науковців [1–5, 14], проте проблема формування експозиційного середовища з позиції системного аналізу ще не розглядалася.

Метою даної статті є виявлення елементів впливу на формування експозиційного середовища як складної системи.

ОСНОВНИЙ МАТЕРІАЛ

Системний аналіз в архітектурі

Системна орієнтація, починаючи з XX ст., вторглася у всі сфери людської діяльності, в тому числі і в архітектуру [1, С. 51].

Питання архітектурного формоутворення розглядається в дослідженні С. М. Лінди [2, С. 18], де вказано, що будь-які процеси утворення нової форми в архітектурі треба розглядати не ізольовано у сепарованих дисциплінарних межах, а шукати паралелі – ізоморфізм – із іншими системами, де спостерігаються постійні процеси формоутворення. Інтерпретація архітектури як системи створює підстави для звернення до положень загальної теорії систем та системного аналізу для пояснення певних архітектурних феноменів. Будь-яка архітектурна система в контексті системної орієнтації «складається з елементів, якими можуть бути предмети, якості, зв'язки, відношення, для даної системи не подільні, які забезпечують єдність системи, чим формують її структуру» [1, С. 51]. Саме структура системи – це стійка упорядкованість у просторі і часі її елементів і зв'язків [3, С. 50], це «найконсервативніша характеристика системи» [3, С. 52]. В монографії «Системність архітектурного середовища» [4] архітектурна система, а саме її організація, включає інформаційну, композиційно-просторову, художньо-образну, соціальну, функціональну та конструктивну структури, форму та саморегулювання системи, завдяки чому при формуванні архітектурного об'єкта визначаються

основні характеристики впливу на нього. Також в цій праці архітектурні системи розглядаються як взаємодія «людина – архітектурне середовище», на основі чого формуються естетичні, семантичні та художньо-образні якості архітектури. Організація просторової структури в архітектурі залежить від виду діяльності – функції архітектурного об'єкта. У свою чергу, характер структури формується типом функціональних зв'язків як просторове оформлення функціональних процесів діяльності людини, але кожен зв'язок матеріально організовується архітектурними формами, що створюють стилістику, образ і сюжет твору [4, С. 77].

У праці С. П. Мигалія розглядається просторово-предметне середовище життєдіяльності людини як цілісна структура внутрішнього та зовнішнього простору, де автор визначає просторово-предметне середовище як «багатовимірний векторний феномен, сукупність природних і штучно створених просторів та їх предметне наповнення, що знаходяться у постійній взаємодії з людиною» [5, С. 198]. У дослідженнях І. І. Середюка [1] висловлюється тотожна думка, щодо системних ідей в архітектурі, автор вказує, що «архітектура знаходиться в тісному взаємозв'язку з людиною та входить в інформаційно-комунікаційний процес» [1, С. 52]. Це означає, що людина є своєрідним регулятором утворення архітектурної системи. Отже, будь-яку архітектурну систему варто розглядати не лише під впливом технічних, економічних, художніх чи будь-яких інших факторів, але і у взаємозв'язку з людиною (рис. 1), де взаємозв'язок відображає процеси прямого та зворотного впливу на систему.

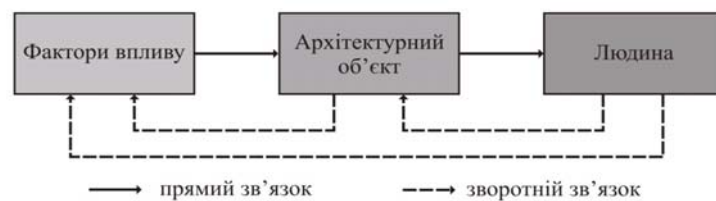

Рисунок 1 – Схема процесу взаємозв'язку архітектурної системи.

Дефініція поняття «експозиційне середовище»

Першочергово варто визначити дефініцію поняття «експозиційне середовище», адже у багатьох теоретичних працях існують розбіжності не лише в означенні, але і в означуваному. Зокрема у Р. Р. Клікса зустрічаємо поняття «експозиційний ансамбль», окреслене як «багатофункціональний та різноманітний комплекс, однією з основних якостей якого є єдність художньо-образного, функціонального та економічного начал [6, С. 255]; І. В. Рязанцев визначає термін як «просторове середовище, структура якого у поєднанні з його колористичною, світловою, пластичною та драматургічною композицією образно розкриває суть виставлених матеріалів» [7, С. 3].

В теорії мистецтвознавства М. Т. Майстровська розглядає музейну експозицію в контексті мистецтва, архітектури, дизайну, характеризуючи її як «штучно створювану предметно-просторову структуру» [8]. Л. П. Велика ототожнює експозиційну творчість з терміном «великий синтез» та формулює як «створення унікальних культурних середовищ на предметно-просторовій основі, котрі б максимально сприяли гармонізації суспільного буття» [9, С. 8]. В. І. Ревякін [10, С. 180] розглядає експозиційний простір як багаторівневу проблему з двома основними рівнями: функціональної та художньо-просторової організації середовища, між якими знаходиться ряд проміжних більш локальних підсистем, зокрема інформаційної та рекреаційної.

Таким чином, експозиційне середовище постає як багатоаспектний феномен, його варто розглядати з позиції інтегральності* – це дає можливість висвітлити всі диференційовані частини, як організоване ціле. Ми виділяємо два структурних рівня: макро- та мікро-. На макрорівні експозиційне середовище входить в загальну структуру мистецького центру та залежить від його характеристик. Зокрема, класифікація мистецького центру визначає його тип, профіль, статус та категорію. Мікрорівень окреслений аналізом внутрішньо-середовищних характеристик (рис. 2).

* У даному випадку як похідне від слова інтеграція (з лат. integer – цілий), сторона процесу розвитку пов'язана з об'єднанням в ціле раніше різнорідних частин та елементів. Як процес проявляється в рамках вже існуючої системи – підвищуючи рівень її цілісності та організованості або сприяє виникненню нової системи з раніше не пов'язаних елементів... В процесі інтеграції в системі збільшується обсяг та інтенсивність взаємозв'язків та взаємодії між елементами [11, С. 215].

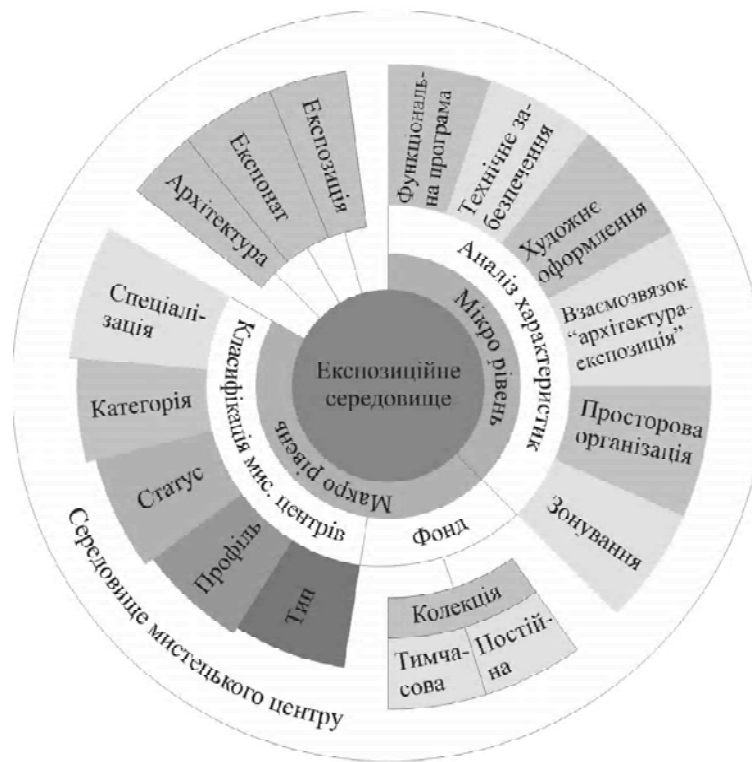

Рисунок 2 – Модель інтегрального формування експозиційного середовища.

Системний аналіз експозиційного середовища

Серед дослідників архітектури мистецьких центрів, М. Пабіч зазначає, що «проекування художнього музею стосується не лише функціональних, конструктивних та технічних питань, але і врахування проблем взаємозв'язків: архітектура – мистецтво, архітектура – мистецтво – музей, архітектор – митець – музеолог» [12, С. 13]; в М. Т. Майстровської взаємозв'язки експонат-експозиція-глядач – створюють оптимальне середовище [8].

Це означає, що теоретичне освоєння поняття «експозиційне середовище» варто розглядати з позиції системного аналізу, адже система будь-якого архітектурного середовища – «є безліччю взаємопов'язаних елементів ... кожен з яких пов'язаний з кожним іншим безпосередньо або опосередковано» [13, С. 121].

Ми розглядаємо експозиційне середовище як архітектурний об'єкт, який наділений певними характеристиками, якостями та особливостями формування. Саме формування постає як матеріальний аспект експозиційного середовища, включає аналіз «ясності та складності, порядку та хаосу, виявлення головного та другорядного в архітектурній композиції, а також надійність конструкцій, тектоніку, вивчення та використання властивостей та якостей матеріалу, відповідність середовища функціональним утилітам і соціальним вимогам та ін.» [4, С. 81]. Проте експозиційне середовище, як і будь-який архітектурний об'єкт, є частиною більш широкої системи, у даному випадку воно входить в систему мистецького центру (музею, галереї тощо), яка включає його як підсистему. Одним з основних функціональних завдань таких закладів є комунікативна функція. В науковій літературі комунікація – це процес передачі інформації між одним чи декілька джерелами та одним чи декілька отримувачами. Створення комунікативних зв'язків в архітектурному об'єкті – це «енергоємний процес, який включає ієрархічну організацію матеріального середовища, систему комунікацій, візуальні об'ємно-просторові характеристики середовища та різноманітні зв'язки в ньому» [4, С. 81]. Проте, розглядаючи мистецькі центри як соціальну категорію, яка спрямована на досягнення комунікативного зв'язку з людиною, варто зазначити, що починаючи з кінця ХХ ст. «комунікація поступово стає рушійною силою музейної діяльності... музеї передають інформацію особливим чином, використовуючи свої власні методи, а також всі інші техніки комунікації, ймовірно, ризикуючи приділяти менше уваги тому, що є найбільш суттєвим в їх діяльності» [15, С. 36]. Отже, експозиційне

середовище як частина соціальної категорії повинне бути узгоджене з поняттям архітектурний об'єкт, тобто за допомогою системного аналізу ми виділяємо відвідувачів, працівників як елементи, які впливають на формування експозицій. Ми виділяємо не лише технічні та художні характеристики впливу, але і як організацію, яка включає людський фактор та дає можливість враховувати всі елементи впливу на формування експозиційного середовища (рис. 3).

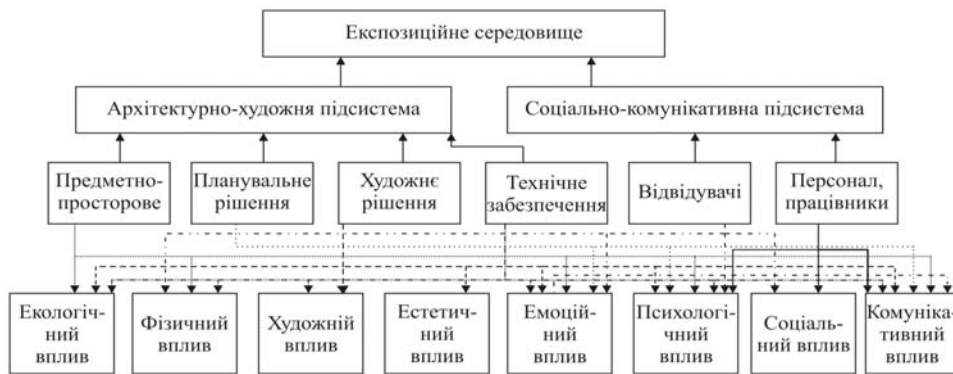

Рисунок 3 – Декомпозиція елементів впливу експозиційного середовища.

ВИСНОВКИ

Аналіз наукової літератури показав, що будь-який архітектурний об'єкт можна інтерпретувати як складну систему з певною кількістю елементів та взаємозв'язків між ними, тому і експозиційне середовище ми можемо розглядати з позиції системного аналізу.

Згідно з теоретичним дослідженням поняття «експозиційне середовище», з'ясовано, що особливості його формування варто розглядати з позиції інтегральності. Це дає можливість досліджувати експозиційне середовище не лише як архітектурно-художній об'єкт, але і як середовище, яке підпорядковане міждисциплінарному впливу, зокрема, яке залежить від класифікації мистецького центру.

Проведене дослідження експозиційного середовища в контексті системного аналізу дало змогу створити систему впливу різних елементів на його формування та виділити дві основні підсистеми архітектурно-художню та соціально-комунікативну як основні формотворчі чинники.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Середюк, И. И. Восприятие архитектурной среды [Текст] / И. И. Середюк. – Львов : Вища школа, Изд-во при Львов. ун-те, 1979. – 202 с.
2. Лінла, С. М. Морфогенез в архітектурі історизму: інтерпретація з позиції загальної теорії систем [Текст] / С. М. Лінла // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Архітектура. – 2013. – № 757. – С. 17–27. – ISSN 0321-0499.
3. Історичні-архітектурно-містобудівні комплекси: наукові методи дослідження [Текст] : [Навч. посібник] / Г. П. Петришин, У. І. Іваночко, Ю. В. Ідак та ін. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2006. – 212 с. – ISBN 966-553-556-0.
4. Панова, Л. П. Системность архитектурной среды [Текст] : моногр. / Л. П. Панова. – Х. : Харьк. нац. акад. город. хоз-ва ХНАГХ, 2010. – 235 с. – ISBN 978-966-695-138-3.
5. Мигаль, С. П. Дизайн середовища: проблеми та перспективи [Текст] / С. П. Мигаль // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Архітектура. – 2012. – № 728. – С. 197–202. – ISSN 0321-0499.
6. Кликс, Р. Р. Художественное проектирование экспозиций [Текст] : монография / Р. Р. Кликс. – М. : Высшая школа, 1978. – 368 с.
7. Рязанцев, И. В. Искусство советского выставочного ансамбля [Текст] / И. В. Рязанцев. – М. : «Сов. художник», 1976. – 374 с.
8. Майстровская, М. Т. Композиционно-художественные тенденции формообразования музейной экспозиции: в контексте искусства, архитектуры, дизайна [Електронний ресурс] : автореф. дис. доктора искусствоведения : 17.00.06 / М. Т. Майстровская; Моск. гос. худож.-пром. ун-т им С. Г. Строганова. – Электрон. дан. – М., 2002. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/kompozitsionno-khudozhestvennyye-tendentsii-formoobrazovaniya-muzeinoi-ekspozitsii-v-kontekst>. – Загл. с экрана.
9. Велика, Л. П. Музейне експозиційне мистецтво [Текст] : моногр. / Л. П. Велика. – Х. : Харк. держ. акад. культури ХДАК, 2000. – 160 с. – ISBN 966-7352-38-2.

10. Ревякин, В. И. Художественные музеи [Текст] : справ. пособие / В. И. Ревякин. – М. : Стройиздат, 1991. – 248 с. – ISBN 966-7352-38-2.
11. Философский энциклопедический словарь [Текст] / Редкол.: С. С. Аверинцев, Э. А. Араб-Оглы, Л. Ф. Ильичев и др. – 2-е изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с. – ISBN 5-85270-030-4.
12. Pabich, M. O kształtowaniu muzeum sztuki [Текст] : przestrzen piękniejsza od przedmiotu / M. Pabich. – Katowice : Muzeum Slaskie, 2007. – 300 p. – ISBN 978-83-60353-31-8.
13. Садовский, В. Н. Основания общей теории систем [Текст] : логико-методологический анализ / В. Н. Садовский. – М. : Наука, 1974. – 280 с.
14. Ключевые понятия музеологии [Электронный ресурс] / Состав.: Andre Desvallees, Francois Mairesse. – М. : Armand Colin, ICOM, 2012. – 104 с. – Режим доступа : http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Key_Concepts_of_Museology/key_concepts_ru.pdf.

Отримано 11.02.2014

Ю. А. БЕЛОУС
ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКСПОЗИЦИОННОЙ СРЕДЫ
ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ЦЕНТРОВ В КОНТЕКСТЕ СИСТЕМНОГО АНАЛИЗА
Национальный университет «Львовская политехника»

Исследованы особенности формирования экспозиционной среды в контексте системного анализа. Рассмотрено применение системного анализа в архитектуре. Составлена модель интегрального формообразования экспозиционной среды. Определены основные элементы влияния на формирование экспозиционной среды, которые освещены в декомпозиции системы.
экспозиционная среда, системный анализ, архитектура

YULIA BILOUS
SPECIFICS OF SHAPING EXHIBITION SPACE IN TERMS OF A SYSTEMIC
APPROACH
Lviv Polytechnic National University

Specifics of shaping exhibition space in terms of a systemic approach have been researched. Application of the systemic approach to the architecture was discussed. An integrated shaping model for the exhibition space was developed. Basic impacts on shaping of the exhibition space were determined, and were illustrated by system decomposition.
exhibition space, systemic approach, architecture

Білоус Юлія Олександрівна – асистент кафедри дизайну та основ архітектури Національного університету «Львівська політехніка». Наукові інтереси: дослідження архітектури мистецьких центрів, зокрема музеїв, галерей, виставкових павільйонів.

Белоус Юлия Александровна – ассистент кафедры дизайна и основ архитектуры Национального университета «Львовская политехника». Научные интересы: исследование архитектуры художественных центров, в частности музеев, галерей, выставочных павильонов.

Bilous Yulia – assistant, Design and Architecture Basics Department, National University Lviv Polytechnic. Scientific interests: research of art centers, including museums, galleries and exhibition spaces.